

Бадер С. О. Сущностная характеристика категории «профессиональная рефлексия будущего специалиста сферы дошкольного образования»

Статья посвящена проблеме формирования профессиональной рефлексии будущих педагогов, а именно, специалистов в сфере дошкольного образования. Автор анализирует понятие «рефлексия» с философской и психолого-педагогической точек зрения; характеризует сущность категорий «педагогическая рефлексия» и «рефлексивная компетентность»; определяет содержание понятия «профессиональная рефлексия будущего специалиста в области дошкольного образования».

Ключевые слова: рефлексия, профессиональная рефлексия, рефлексивная компетентность, профессиональная рефлексия будущего специалиста сферы дошкольного образования.

Bader S. The Essential Characteristic of the Category «Professional Reflection of the Future Specialist of Preschool Education Sphere»

The article is devoted to the problem of forming a professional reflection of future teachers, namely, specialists of preschool education sphere. The author analyzes the concept «reflection» from the philosophical and psychological-pedagogical points of view; characterizes the essence of the categories «pedagogical reflection» and «reflexive competence»; defines the content of the concept «professional reflection of the future specialist of preschool education sphere».

Key words: reflexion, professional reflection, reflexive competence, professional reflection of the future specialist of preschool education sphere.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2018 р.

Прийнято до друку 25.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Нікітіна А. В.

УДК 378.091.12.011.3-053:

Л. Я. Бірюк

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: РЕАЛЬНИЙ ШАНС ЗМІНИТИ ШКОЛУ,
ЗМІНИТИ КРАЇНУ**

В умовах глибоких соціальних змін дійсності, які нині переживає наше суспільство, особливої актуальності набуває проблема реформування вітчизняної освіти, що є основним джерелом примноження інтелектуального потенціалу держави. Системне реформування загальної середньої освіти спрямоване на утвердження нового інноваційного типу навчання, що забезпечить освоєння та підтримання здобутків цивілізації, формування особистості, здатної ініціювати і вносити інноваційні зміни в існуючу культуру, економіку, навколишнє середовище, успішно розв'язувати нові завдання в різноманітних життєвих ситуаціях, що постають як перед окремою людиною, так і перед суспільством загалом [1].

Здобуття Україною гідного місця у міжнародному поділі праці в епоху знань та технологій можливо лише за умови підтримки, поваги та належної оцінки педагогічної праці. У сучасному суспільстві має толеруватися як тривала професійна педагогічна кар'єра, так і звернення до педагогічної праці на певних етапах особистісного та професійного зростання в інших сферах діяльності. Наявність досвіду професійної діяльності з часом повинна стати перевагою для зайняття багатьох суспільно значущих посад у публічній сфері.

Професійна підготовка майбутнього вчителя до відповідних змін є актуальною і зумовлена низкою об'єктивних чинників. Це, зокрема, необхідність підвищення якості української освіти, урахування українською школою світових тенденцій розвитку освітніх систем, готовність учителя до інноваційної педагогічної діяльності в умовах переходу до суспільства знань.

Саме вища школа відіграє вирішальну роль у професійній підготовці майбутніх фахівців до реалізації Концепції «Нова українська школа» [3], презентованої міністром освіти і науки України Лілією Гриневич під час педагогічної конференції 18 серпня 2016 р. Успіх подальшого розвитку освіти значною мірою визначає якість професійної підготовки майбутніх учителів її початкової ланки у ВЗО.

Концепція «Нова українська школа» [3] ґрунтується на реалізації компетентнісного підходу, який є одночасно й методологічним підґрунтям формування професійної компетентності майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки. Аналіз психолого-педагогічних та лінгводидактичних джерел з проблем реалізації компетентнісного підходу як методологічного підґрунтя формування професійної компетентності майбутнього викладача вищої школи дозволив визначити основні напрямки дослідження: теоретичні й методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів, її складові (В. Андрущенко, В. Бондар, О. Дубасенюк, М. Євтух), сутність формування готовності до професійної діяльності та показників її сформованості (А. Алексюк, М. Дьяченко, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, В. Сластьонін), формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів (О. Біда, О. Матвієнко, Л. Коваль, О. Комар, І. Шапошнікова). Проте, незважаючи на значний інтерес учених до зазначеного питання, проблема визначення ролі компетентнісного підходу як методологічного підґрунтя професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів у руслі реалізації Концепції «Нова українська школа» у педагогічній теорії й практиці розроблена недостатньо.

Мета публікації полягає у визначенні основних завдань сучасної професійної підготовки майбутніх вчителів початкової освіти у руслі реалізації Концепції «Нова українська школа» та ролі компетентнісного підходу як методологічного підґрунтя професійної підготовки майбутніх вчителів початкових освіти у ВЗО.

Системне реформування загальної середньої освіти та підготовки вчителя до відповідних змін є актуальними і зумовлені низкою об'єктивних чинників. Це, зокрема, необхідність підвищення якості української освіти, урахування українською школою світових тенденцій розвитку освітніх систем, готовність учителя до компетентнісного й інноваційного навчання в умовах переходу до суспільства знань.

Визначені Концепцією напрями реалізації державної політики на період до 2029 року охоплюють основні його аспекти – від змісту загальної середньої освіти до підготовки вчителя. Реформа безпосередньо стосується інтересів понад 22 мільйонів осіб. Серед них майже 4 мільйони – школярі, та 18 млн. їхніх родичів. Науковці відділу початкової освіти Інституту педагогіки відзначили, що у перебігу розроблення Концепції вивчався і враховувався досвід організації освітньо-виховного процесу Фінляндії, США, Польщі та Болгарії. Нова школа – це школа для життя в XXI столітті.

Перевагами нової української школи є те, що освітній процес будуватиметься на основі врахування таких основоположних принципів:

- кожна дитина - індивідуальність;
- цінність дитинства, тобто відповідність вимог віковим особливостям дитини;
- радість пізнання та розвиток особистості, тобто плекання самостійності та незалежності мислення замість «навченої безпорадності»;
- принципи здоров'я та безпеки, тобто формування здорового способу життя та створення безпечних умов фізичного та психоемоційного розвитку дітей.

У аналізованій Концепції зазначено її базові компоненти, виконання більшості з яких практично повністю залежить від учителя, насамперед:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей;
- застосування педагогіки партнерства між учнем, учителем і батьками;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;
- формування цінностей, серед яких повага до гідності людини, свободи, патріотизм, громадянськість.

Автори Концепції зауважують, що за експертними прогнозами, у 2020 році найбільш затребуваними на ринку праці будуть такі здатності: вміння навчатися протягом життя, критично мислити, ставити мету та досягати її, працювати в команді, спілкуватися в культурному середовищі. Але сучасна українська школа не готує молодь до цього. Відтепер усе має змінитися.

Погоджуємося із думкою Міністра освіти і науки Лілією Гриневич, яка зазначила: «Діти не йдуть в школу за знаннями – для цього є Інтернет і дуже багато ресурсів. Дітей потрібно навчити, як ці знання використовувати, як відрізнити добро від зла і як знайти інформацію, яка потрібна для вирішення життєвої ситуації або професійного виклику. Компетентності включають яро знань, вміння, навички і цінності, через які формується ставлення до різних ситуацій» [3].

Формування визначених цінностей – фронт роботи освітян, які не мають зазнати поразки у війні із цінностями «руського мира», ґрунтованого на ідеях тоталітаризму. У процесі осучасненої професійної підготовки у майбутніх фахівців початкової освіти мають бути сформовані такі фахово необхідні якості: критичне мислення, креативність, вміння керувати людьми, комплексне вирішення проблем, взаємодія з оточуючими, емоційний інтелект, формування власної думки

та вміння приймати рішення, клієнтоорієнтованість, вміння вести переговори, когнітивна гнучкість.

Водночас очікування суспільства щодо нового учителя досить значні. Концепція нової української школи передбачає такі вимоги до вчителя:

1. *Уміння застосовувати педагогіку партнерства*, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками.

2. *Уміння працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти та компетентнісного підходу*. У зв'язку із цим варто говорити про нову роль учителя як наставника, провідника учня з його індивідуальною траєкторією.

3. *Уміння скористатися академічною свободою*, продовжувати власну професійною свободою, продовжувати власну професійну освіту, готувати авторські навчальні програми, розробляти методи, стратегії, способи та засоби навчання; активно артикулювати власну фахову думку.

4. *Уміння співпрацювати з іншими вчителями та учнями шляхом створення цифрових ресурсів, презентацій та проектів*.

5. *Навчити учнів бути глобальними*: спілкуватися з усім світом за допомогою сучасних цифрових засобів.

6. *Мати розвинені навички інноватора* [2, с. 18-20].

Майбутні вчителі початкових класів мають бути орієнтовані на реалізацію завдань компетентнісної освіти, зокрема формування десяти ключових компетентностей: спілкування державною (і рідною у разі відмінностей) мовами; спілкування іноземними мовами; математична грамотність; компетентність в природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; вміння вчитися впродовж життя; соціальна та громадянська компетентність; інноваційність і підприємливість; обізнаність та здатність до самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя.

Окрім зазначених ключових компетентностей, у майбутніх учителів загальноосвітньої школи першого ступеня мають бути сформовані й такі практичні навички, зокрема оволодіти:

- сучасним управлінням класом;
- методиками компетентнісного навчання;
- методиками інтегрованого навчання;
- курсом нейропсихології, що дозволить зрозуміти особливості функціонування мозку дитини, виявити причини труднощів у навчанні й усунути їх;
- інклюзивною освітою.

Зазначені завдання зумовлюють необхідність забезпечення готовності педагогів до успішної реалізації передбачуваних перетворень і висувають нові вимоги до застосування в освітньому процесі компетентнісно орієнтованих методик і технологій навчання та оцінювання його результатів, готувати майбутніх фахівців оволодіння варіативною складовою початкової ланки освіти, створювати інформаційно-освітні середовища з використанням ІКТ, що враховують вікові й навчальні особливості молодших школярів та їхні інтереси, здібності й освітні потреби.

Одним із пріоритетних завдань професійної підготовки майбутнього вчителя початкової освіти у ВЗО є формування у майбутніх педагогів сучасного педагогічного мислення, вільного від стереотипів, здатного аналізувати педагогічну дійсність з різних позицій і приймати самостійні рішення, поважаючи авторитети, але не вважаючи їх незаперечними. Майбутній учитель має бути готовим до реалізації суб'єкт-суб'єктної позиції у професійній діяльності. Суб'єкт-суб'єктні стосунки всіх учасників освітнього процесу (учнів, учителів, батьків, керівників органів освіти тощо) мають бути партнерськими і ґрунтуватися на доброчесності, взаємній повазі і довірі одних до інших.

Відповідно до вимог Концепції має бути осучаснений зміст фахової підготовки майбутніх учителів з урахуванням трансформаційних процесів, що відбуваються нині у світовій і вітчизняній середній освіті, насичення його відомостями про сутність сучасних педагогічних, дидактичних і методичних систем, в основу яких покладено інформаційно-комунікаційні технології. Модернізація освітніх програм має передбачати впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів у педагогічній освіті, забезпечення формування ключових та загальних компетентностей, набуття майбутніми педагогічними працівниками вмінь та досвіду формування компетентностей в учнів, максимальне наближення психолого-педагогічної та методичної підготовки до умов практичної фахової діяльності. Випускник вищого педагогічного навчального закладу повинен володіти педагогічною майстерністю, культурою спілкування, бути глибоко обізнаним з дидактичними можливостями комп'ютерної техніки й ефективно їх використовувати в освітньому процесі.

Освітній процес у вищому педагогічному навчальному закладі має бути спрямований на досягнення головної мети – формування високого рівня фахової компетентності кожного випускника як його здатності приймати оптимальні рішення й ефективно діяти в різноманітних педагогічних ситуаціях на основі здобутих знань, умінь, досвіду діяльності, усвідомлених переконань і ціннісних ставлень. Однією з важливих умов такого формування є перебудова на компетентнісних засадах освітнього процесу в самому університеті. Особливості компетентісно орієнтованого навчання студенти мають досягнути передусім на прикладі організації освітнього процесу в закладі, де вони навчаються. Саме тут закладається підґрунтя формування соціально зрілої особистості педагогічного працівника, прийняття цінностей громадянського суспільства, поваги до держави, усвідомлення обов'язку її захисту, національної ідентичності та толерування полікультурності, готовності до трансляції цих якостей учням.

Чільне місце у підготовці майбутніх педагогів має посісти їх самостійна навчальна діяльність із переважанням її творчого характеру, зміст, форми і методи якої необхідно підпорядкувати кінцевій загальній меті – формування педагога, здатного до інноваційних змін, творчої комунікативно компетентної особистості, яка вміє мотивувати й зацікавити учнів контентом навчального предмету.

До важливих завдань вищих закладів освіти відносимо забезпечення притоку до сфери вищої освіти відповідних освітніх ступенів нових юдей, які мають бажання і здатні до здійснення

позитивних змін. З цією метою держава має сприяти диверсифікації шляхів доступу до педагогічної професії за рахунок забезпечення розмаїття моделей та програм формальної педагогічної освіти. У Концепції розвитку педагогічної освіти [3] наголошено про важливість професійної орієнтації до здобуття педагогічної освіти з метою формування якісного контингенту здобувачів педагогічної освіти. Це потребує розгортання системи спеціальних заходів для професійної орієнтації молоді та популяризації педагогічної діяльності. До таких заходів може бути віднесено створення класів педагогічного профілю в старшій профільній школі, у тому числі на базі педагогічних коледжів, проведення курсів педагогічної майстерності для учнів загальноосвітніх навчальних закладів, молодіжних педагогічних фестивалів у канікулярний період тощо.

У зв'язку з викладеним вище необхідно забезпечити підготовку майбутніх учителів ВЗО до змін, що передбачаються у зв'язку із запровадженням нових законодавчих документів про освіту та реалізацією Концепції «Нова українська школа»; передбачити у фаховій підготовці, особливо для початкової школи, курси, спрямовані на формування готовності майбутніх вчителів до роботи в нових умовах та здатності їх до забезпечення реалізації компетентнісного підходу в сучасному освітньому процесі початкової школи.

Відповідно до вимог сучасності, до перспектив подальшого дослідження відносимо розроблення інноваційного змісту навчального плану підготовки майбутніх учителів початкових класів за освітнім ступенем «бакалавр».

Список використаної літератури

- 1. Закон** України «Про вищу освіту» – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- 2. Зелюк В.В.** Нова школа: новий учитель / В.В. Зелюк // Постметодика. – 2016. – № 2. – С. 18–20.
- 3. Концепція** «Нова українська школа» / <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
- 4. Проект Концепції** розвитку педагогічної освіти, схвалений за основу на засіданні Колегії Міністерства освіти і науки України 22 лютого 2018 року / www.cuspu.edu.ua/images/files-2018

Бірюк Л.Я. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової освіти: реальний шанс змінити школу, змінити країну

У статті визначено основні завдання сучасної професійної підготовки майбутніх вчителів початкової освіти в руслі реалізації Концепції «Нова українська школа», з'ясована роль компетентнісного підходу як методологічного підґрунтя професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів у ВЗО. Наголошено, що освітній процес відповідно до Концепції має будуватися з урахуванням таких основоположних принципів: кожна дитина - індивідуальність; цінність дитинства; радість пізнання та розвиток особистості; принципи здоров'я та безпеки. Зазначено базові компоненти Концепції, виконання більшості з яких практично повністю залежить від учителя: новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей; застосування педагогіки партнерства між учнем, учителем і батьками; орієнтація на потреби учня в освітньому процесі; формування цінностей, серед яких повага до

гідності людини, свободи, патріотизм, громадянськість. Визначено вимоги до вчителя, що їх висуває Концепція: уміння застосовувати педагогіку партнерства; уміння працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти та компетентнісного підходу; уміння скористатися академічною свободою; уміння співпрацювати з іншими вчителями та учнями шляхом створення цифрових ресурсів, презентацій та проєктів; навчити учнів бути глобальними: спілкуватися з усім світом за допомогою сучасних цифрових засобів; мати розвинені навички інноватора.

Ключові слова: майбутні учителі початкової освіти, професійна підготовка, компетентнісний підхід, концепція «Нова українська школа».

Бирюк Л.Я. Профессинальная подготовка будущих учителей начального образования: реальный шанс изменить школу, изменить страну

В статье определено основные задачи современной профессиональной подготовки начального обучения в русле реализации Концепции «Новая украинская школа», а также роль компетентностного подхода как методологической основы профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов в ВЗО. Акцентировано, что образовательный процесс относительно Концепции должен строиться с учётом таких основополагающих принципов: каждый ребёнок - индивидуальность; ценность детства; радость познания и развитие личности; принципы здоровья и безопасности. Выделено базовые компоненты Концепции, реализация большинства которых практически полностью зависят от учителя: новое содержание образования, основано на формировании компетентностей; применения педагогики партнёрства между учеником, учителем и родителями; ориентирование на нужды ученика в образовательном процессе; формирование ценностей, среди которых уважение к достоинствам человека, свобода, патриотизм, гражданство. Определено требования к учителю, обозначены в Концепции: умения использовать педагогику партнёрства; умения работать с учётом личностно ориентированной модели образования и компетентностного подхода; умения использовать академическую свободу; умения сотрудничать с другими учителями и учениками путём создания цифровых ресурсов, презентаций и проєктов; научить учеников быть глобальными: общаться со всем миром с помощью современных цифровых средств; иметь развитые навыки инноватора.

Ключевые слова: будущие учителя начального образования, профессиональная подготовка, компетентностный подход, концепция «Новая украинская школа».

Biryuk L. Professional Training of Intending Primary Education Teachers: Real Chance to Change School, to Change the Country

The article deal with the main tasks of modern professional training of future primary education teachers during the implementing the Concept "New Ukrainian School", the importance of competence approach as a methodological basis for the training future primary school teachers in higher educational establishments.

In the analyzed Concept its basic components, most of which completely depends on future teachers, are specified: new content of education, based on the forming competencies; applying the pedagogy of partnership between a pupil, a teacher and parents; orientation on the needs of pupils in the educational process; forming the values, among which are respect for human dignity, freedom, patriotism, citizenship.

The concept of new Ukrainian school implies the following requirements for future teachers: 1) the ability to apply pedagogy of partnership, based on communication, interaction and collaboration between a teacher, a pupil and parents; 2) the ability to work on the basis of personally oriented model of education and competence approach. In this regard, future teachers should have such new roles as a mentor, a pupil's leader according the individual approach; 3) the ability to use academic freedom, to continue their own professional education, to create the author's curricula, to develop methods, strategies, and means of teaching; actively articulate their own professional opinion; 4) the ability to collaborate with other teachers and pupils through the creating digital resources, presentations and projects; 5) to teach pupils to be global: to communicate with the world with the help of modern digital means; 6) to develop the skills of the innovator.

The educational process in a higher educational institution should be aimed at achieving the main aim – the forming a high level of future teachers' professional competence as the ability to make optimal decisions and to act effectively in various pedagogical situations based on the acquired knowledge, skills, experience, perceived beliefs and values.

Key words: future primary education teachers, professional training, competence approach, concept "New Ukrainian School".

Стаття надійшла до редакції 04.04.2018 р.

Прийнято до друку 25.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Горошкіна О. М.

УДК 801.73. 17.81.31

І. А. Веретейченко

ТЕСТОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Документознавство як інтегративна наукова дисципліна тісно пов'язано з діловодством, книго-, бібліотеці-, бібліографо-, архівознавством, інформатикою та ін. При більш широкому підході до складу документознавства входить історичне джерело-і музеєзнавство, семіотика, текстологія та інші науки

Таким чином, окремі види документів і документно-комунікаційної діяльності мають істотну специфіку, яка складає предмет вивчення приватно-наукових документознавчих дисциплін. Зокрема, предметом книгознавства як приватно-наукової дисципліни є книга і книжкова справа, патентознавства – патент і патентна справа. Зв'язок документознавства з інформатикою особливо відчутна в тій частині, яка вивчає наукові джерела інформації. Архівознавство вивчає документи, що несуть ретроспективну інформацію, в основному, на паперовому